

Kierunki działań w dziedzinie geologii surowcowej (na lata 2009–2015)

Ewa Zalewska¹, Stanisław Speczik²

E. Zalewska

S. Speczik

Pierwszym dokumentem precyzującym zadania resortu środowiska w dziedzinie geologii surowcowej była *Polityka resortu w dziedzinie poszukiwań, rozpoznawania i eksploatacji surowców mineralnych*, opracowana w 1994 r.

Kilkunastoletni okres, który minął od opracowania polityki z 1994 r., znaczny stopień realizacji zaplanowanych zadań, radykalne zmiany, jakim podlegały światowe ceny niemal wszystkich kopalin w ostatnich latach, istotny ubytek zasobów oraz zwiększone zapotrzebowanie na surowce energetyczne spowodowały konieczność opracowania nowej polityki dotyczącej geologii surowcowej.

W lutym bieżącego roku został przyjęty przez kierownictwo Ministerstwa Środowiska dokument — *Kierunki badań w dziedzinie geologii surowcowej (na lata 2009–2015)*, w którym uznano, że niezbędne jest dokonanie oceny wystarczalności bazy zasobowej, racjonalizacja wykorzystania złóż kopalin, eliminacja nielegalnej eksploatacji kopalin, rzetelna i aktualna informacja o istniejącej bazie zasobowej oraz danych geologicznych. W nowym dokumencie przyjęto, że niezbędna jest likwidacja barier legislacyjnych oraz zwiększenie ochrony zasobów złóż kopalin (w tym niezagospodarowanych) w procesie planowania przestrzennego.

W związku z tak nakreślonymi celami sformułowano trzy podstawowe kierunki działań: 1) racjonalne gospodarowanie posiadaną bazą zasobową, 2) ochrona złóż kopalin oraz 3) gromadzenie, przetwarzanie i udostępnianie informacji geologicznej.

Racjonalne gospodarowanie bazą zasobową złóż kopalin i jej rozpoznawanie

Wobec nieuchronnego zmniejszania się wielkości potencjału zasobowego złóż kopalin w Polsce, postępującego na skutek wieloletniego wydobycia oraz wpływu uwarunkowań środowiskowych i gospodarczo-społecznych, podstawowym zadaniem w dziedzinie geologii surowcowej stało się racjonalne gospodarowanie pozostałą bazą zasobową.

Najważniejszym instrumentem racjonalnej gospodarki złożami kopalin i ich ochrony jest reglamentacja wyko-

rzystania bogactw poprzez system koncesjonowania. Narzędziem wspomagającym prowadzenie polityki w zakresie gospodarowania bazą zasobową jest m.in. bilansowanie stanu zasobów i jego weryfikacja. W perspektywie najbliższych lat należy kontynuować coroczne działania związane z prowadzeniem rejestru zasobów i przygotowaniem materiałów do bilansu. Poza bieżącym monitorowaniem stanu rozpoznania i zagospodarowania zasobów złóż kopalin w Polsce niezbędnym elementem prawidłowego ukierunkowania działań w dziedzinie geologii surowcowej jest wiedza na temat wielkości aktualnego wykorzystywania surowców mineralnych i zapotrzebowania gospodarki na najbliższe lata. W tym celu będą kontynuowane prace związane z aktualizacją bilansu zasobów kopalin oraz bilansu gospodarki surowcami mineralnymi.

Oprócz prowadzenia ewidencji zasobów udokumentowanych złóż kopalin niezwykle istotna jest kwestia określenia perspektyw występowania, a także możliwości zagospodarowania zasobów kopalin w obszarach dotychczas nieudokumentowanych lub dopiero wstępnie rozpoznanych. Dostęp do bieżącej informacji o perspektywicznych zasobach kopalin jest elementem niezbędnym do prawidłowego kształtowania polityki państwa w zakresie racjonalnego wykorzystywania krajowych zasobów kopalin. Zebrane i wizualizowane dane dotyczące przypuszczalnych miejsc występowania oraz prognozowanych wielkości zasobów pozwolą ukierunkować plany dalszych prac geologicznych oraz zoptymalizować proces koncesjonowania prac poszukiwawczych i rozpoznawczych. Ponadto uzyskane wyniki będą wykorzystywane podczas opracowywania planów zagospodarowania przestrzennego, w celu ochrony stref występowania zasobów perspektywicznych przed innymi formami zagospodarowania, które mogłyby uniemożliwić ich przyszłe wykorzystanie. Niezbędne stało się jednoznaczne określenie metodyki prognozowania geologicznego i sposobu obliczania zasobów oraz przeprowadzenie inwentaryzacji obszarów perspektywicznych i prognostycznych występowania złóż. Będą także kontynuowane prace geologiczne mające na celu pogłębienie naszej wiedzy o obszarach interesujących dla polityki koncesyjnej.

Ochrona zasobów złóż kopalin

Jednym ze sposobów ochrony zasobów złóż kopalin jest racjonalne nimi gospodarowanie, ten cel jest zatem ściśle powiązany z pierwszym kierunkiem badań. Stosunek zasobów złóż zagospodarowanych do całości zasobów złóż udokumentowanych pozwala stwierdzić, że istnieją rezerwy surowców możliwych do zagospodarowania w przyszłości. Obraz ten wymaga jednak korekty, gdyż należy uwzględnić dodatkowe uwarunkowania zagospodarowania złóż — możliwość ich wykorzystania bowiem

¹Departament Geologii i Koncesji Geologicznych, Ministerstwo Środowiska, ul. Wawelska 52/54, 00-922 Warszawa; ewa.zalewska@mos.gov.pl

²Państwowy Instytut Geologiczny, ul. Rakowiecka 4, 00-975 Warszawa; stanislaw.speczik@pgi.gov.pl

bywa ograniczana, m.in. przez zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz istniejące i projektowane obszary ochrony przyrody, w tym Europejskiej Sieci Ekologicznej *Natura 2000*.

Złoża kopalin stanowią część środowiska naturalnego, są nieodnawialne i zlokalizowane w konkretnych miejscach, dlatego też w wielu aktach prawnych przewidziano ich ochronę. Jednakże obowiązujący system planowania przestrzennego nie zawiera wystarczających instrumentów do zabezpieczenia złóż kopalin przed ich zabudową. Dotychczasowe wieloletnie doświadczenia związane z funkcjonowaniem systemu planowania przestrzennego dostarczają licznych przykładów świadczących o braku informacji na temat udokumentowanych złóż w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Z wymienionych powodów za niezbędne uznano inicjowanie nowych regulacji prawnych w tym zakresie, a także opracowanie zasad i kryteriów racjonalnej gospodarki złożami i ochrony złóż niezagospodarowanych. Pomocne będzie przeprowadzenie wielokryterialnej oceny i waloryzacji udokumentowanych złóż kopalin oraz sporządzenie ich rankingu w zależności od znaczenia dla gospodarki krajowej. Na tej podstawie możliwe będzie wydzielenie najważniejszych złóż do obligatoryjnej ochrony ich zasobów przed zabudową.

Gromadzenie, przetwarzanie i udostępnianie informacji geologicznej

Skuteczna realizacja działań w zakresie geologii surowcowej i gospodarczej nie jest obecnie możliwa bez wykorzystania bogatych zasobów informacyjnych zgromadzonych przez lata w licznych archiwach i bazach danych geologicznych. Dostęp do pełnej i wiarygodnej informacji geologicznej (będącej w większości własnością Skarbu Państwa) jest niezbędny zarówno administracji publicznej czy jednostkom naukowo-badawczym, jak i przedsiębiorcom posiadającym koncesję oraz innym potencjalnym użytkownikom. Upowszechnianie informacji na temat potencjału geologicznego Polski powinno zaowocować zwiększeniem aktywności inwestorów (krajowych i zagranicznych) zainteresowanych prowadzeniem działalności w zakresie poszukiwania, rozpoznawania oraz wydobywania kopalin. Przyspieszone tempo rozwoju technologii teleinformatycznych wykorzystywanych do gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji geologicznej, a także potrzeba zapewnienia możliwości rozwoju społeczeństwa informacyjnego sprawiają, że dotychczas prowadzone działania w tym zakresie powinny zostać rozszerzone i zintensyfikowane. Różnorodność typów informacji i form nośników, na których jest ona przechowywana (dokumentacje geologiczne, wyniki badań geofizycznych, próbki trwałego przechowywania, w tym rdzenie wiertnicze, profile geologiczne otworów wiertniczych i innych wyrobisk oraz mapy i zdjęcia geologiczne), a także pewne uwarunkowania odziedziczone z czasów gospodarki centralnie sterowanej spowodowały, że archiwalny zbiór informacji geologicznej znajdujący się w posiadaniu administracji geologicznej jest rozproszony, niedostatecznie skatalogowany i niepełny.

W celu zapewnienia dostępu do podstawowych narzędzi wykorzystywanych w kreowaniu polityki w zakresie geologii surowcowej, a także w celu stworzenia optymalnych warunków rozwoju krajowej bazy zasobowej zapro-

ponowano m.in.: kontynuację realizacji tematów ciągłych (w tym prowadzenie Centralnego Archiwum Geologicznego; Centralnej Bazy Danych Geologicznych; Rejestru Obszarów Górniczych; Infogeoskarbu; Systemu Gospodarki i Ochrony Bogactw Mineralnych Polski MIDAS). Strategia ministerstwa zakłada wykorzystanie istniejących systemów do stworzenia nowoczesnych narzędzi, które mają na celu zewidencjonowanie i dostarczenie wiarygodnych informacji o miejscu, zakresie i efektach prac geologicznych prowadzonych na podstawie koncesji geologicznych. Zaplanowano komputeryzację zbiorów archiwów dokumentów geologicznych, w tym digitalizację większości dokumentów geologicznych zgromadzonych w CAG, oraz wsparcie rozwoju wojewódzkich i powiatowych archiwów geologicznych.

Przedstawione główne kierunki badań są wzajemnie ze sobą powiązane oraz zbieżne z innymi kierunkami badań resortu, zwłaszcza w zakresie głębokich badań geologicznych. Dotyczy to w szczególności modeli struktur wglębnych używanych w poszukiwaniach węglowodorów oraz wykorzystania wyeksploatowanych złóż kopalin do tworzenia podziemnych magazynów gazu, paliw oraz możliwości sekwestracji CO₂. Główne założenia *Kierunków badań w dziedzinie geologii surowcowej* są ściśle związane z zapisami ustaw *Prawo geologiczne i górnicze* i *Prawo ochrony środowiska* oraz *Polityką Ekologiczną Państwa*, a ponadto mogą stanowić istotną część *Polityki Surowcowej Kraju* pozostającej w gestii Ministerstwa Gospodarki.

Przygotowując dokument, kierownictwo Ministerstwa Środowiska wzięło również pod uwagę potrzebę rozwoju nowych metod badań, wspomaganie administracji publicznej oraz gromadzenia i udostępniania informacji geologicznej. Wytyczone kierunki dają jednocześnie możliwość realizacji strategii określonej w projekcie *Polityki Energetycznej Państwa*, w którym założono, iż w związku ze stopniowym wyczerpywaniem się eksploatowanych zasobów surowców energetycznych konieczna jest ochrona złóż niezagospodarowanych oraz poszukiwanie nowych zasobów (dzięki użyciu najnowszych technologii) i jednocześnie zabezpieczenie prawne przed ich zabudową.

Integralną częścią przyjętego dokumentu jest zestawienie tabelaryczne zawierające listę zadań, z określeniem pilności i okresu ich wykonania oraz przewidywanych odbiorców, które w zależności od możliwości finansowania będą wybierane i realizowane. Nowe i kontynuowane przedsięwzięcia z dziedziny geologii mają być realizowane w systemie tematów zamawianych przez ministra środowiska, a ich wykonywanie będzie powierzane Państwowemu Instytutowi Geologicznemu (w ramach zadań Państwowej Służby Geologicznej) oraz innym podmiotom wyłonionym w postępowaniach zgodnych z przepisami o zamówieniach publicznych. Przewiduje się, że większość prac będzie finansowana ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Należy mieć również na uwadze fakt, że jeśli uwzględnimy zmienność rynku gospodarczego i bieżące potrzeby, to mogą się pojawiać nowe zadania, które w miarę zapotrzebowania i możliwości finansowych winny być realizowane.

Pełny tekst dokumentu jest dostępny na stronie internetowej Ministerstwa Środowiska pod adresem: http://www.mos.gov.pl/dgikg/kierunki_dzialan/kierunki_badan_geologia_surowcowa.pdf